

T.C.
ŞANLIURFA
VALİLİĞİ

ŞANLIURFA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ARAŞTIRMALARI

2025

T.C.
ŞANLIURFA
VALİLİĞİ

ŞANLIURFA

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ARAŞTIRMALARI

I. CİLT

2025

ŞANLIURFA
SOMUT OLMAYAN
KÜLTÜREL MİRAS
ARAŞTIRMALARI

I-II. CİLT
ŞANLIURFA VALİLİĞİ YAYINLARI

Birinci Basım: Ağustos 2025

ISBN 978-625-445-142-3

Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) Katkılarıyla

Editörler

Prof. Dr. Yakup ÇELİK
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU

Bölüm Editörleri

Prof. Dr. Halit KARATAY
Prof. Dr. Ahmet Ferit ATASOY
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Doç. Dr. Ömer KIRMIZI
Dr. A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Mustafa AKGÜL
Mehmet Bakır KARADAĞLI
Abuzer AKBIYIK

Görsel Tasarım

Mustafa AKGÜL

Tashih

Mehmet Emin MERCAN
Hilal YÜKSEL
Ali Nur HAYIRLI
Selahattin E. GÜLER

Baskı

EMSAL Matbaa Tanıtım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Bahçekapı Mah. 2477. Cad. No:6 Etimesgut / Ankara

Tel: 0 312 278 82 00 - Sertifika No: 46753

Şanlıurfa Somut Olmayan Kültürel Miras Araştırmaları” adlı kitap Şanlıurfa Valiliği yayını olup
kitapta yer alan yazıların içerik, dil, imla ve ilmi sorumluluğu ile hukuki sorumluluğu yazarlara aittir.
Yazıların içeriği Şanlıurfa Valiliği’nin görüşlerini yansıtmaz. İzinsiz kopya edilemez ve çoğaltılamaz.

ŞANLIURFA DUALARI BEDDUALARI VE BİLMECELERİ

Mehmet Adil SARAÇ

Edebiyat Öğretmeni

A- DUALAR (ALKIŞLAR)

Halk kültürü ürünleri olan dualar, iyi dilekleri içeren kalıplaşmış ifadelerdir. En belirgin özelliği, teslimiyet, inanç ve bir umut barındırmasıdır. Çoğunlukla, görülen bir iyiliğe karşılık olarak söylenir. Bu durumda, karşıdaki kişi güzel ve hayırlı sözlerle tebrik edilir ve onun hakkında iyi dileklerde bulunulur. Günümüzde dua olarak bilinen ifadeler, Eski Türkçede "alkış" kelimesiyle karşılık bulmuştur. Toplum içerisinde, alkış hak eden insanlara övgüler sunulurken, kargıştan ise büyük ölçüde kaçınılır. Dualar ve beddualar günlük yaşamda her duruma uygun şekilde kullanılan ifadelerdir. Bu sözler, insanların duygu ve düşüncelerini karşı tarafa aktarma ihtiyacını karşıladığı gibi, aynı zamanda sevgi, beğeni veya kızgınlık gibi hislerini de dile getirir. Nesilden nesle aktarılan ve toplumun ortak değer yargılarının bir yansıması olarak ortaya çıkan dualar ve beddualar kültürel mirasın önemli bir parçasıdır.

Şanlıurfa'dan Derlenen Dualar

Adiy senden ögde gide.

Ağam olasan.

Ağbatı siye ola.

Allah adından yaşada.

Allah analı babalı böyide.

Allah ataşığı anaya, babaya göstetmiye.

Allah ayağıyı daşa degdirmiye.

Allah biriy bin éde.

Allah dadıyı, duzıyı kaçırmiya.

Allah dü'eleriy kabil étsin. (dü'e: dua)

Allah düşmaniy ze'if éde. (ze'if: zayıf)

Allah düşmanlarıya zabınlıh vére.

Allah hekkıyı hekkéde, hekkıyı pâk éde.

Allah helal rısk nesip éde.

Allah hêr göstere.

Allah hêriy bariy anaya yidire.

Allah hêriy vére.

Allah işiy rasgetire.

Allah kapıyı açlıh éde.

Allah kazancıyı anaya, babaya yidire.

Allah kezayı belayı dehféde.

Allah kısmetiy geniş éde.

Allah mıraziy vére

Allah mu'iniy ola.

Allah sebep defteriy kapatmiya.

Allah senden razı ola.

Allah seni behtiyden güldire.

Allah seni çolığıyın çocığıyın başından eksik étmiye.

Allah seni dost göziken düşmanlarıydan esirgiye.

Allah seni dünyada da eħrette de yormıya.

Allah seni ele ayağa biraħmıya.

Allah seni ev barlıh éde.

Allah seni Hec'e nesip éde.

Allah seni kezađan, beladan sıtar éde.

Allah seni kıymatıyı bilene düşire.

Allah seni kimsiye mühtaç étmiye.
 Allah seni mihennete mühtaç étmiye.
 Allah seni 'ümirli éde.
 Allah seni salih kullarından éyliye.
 Allah seni var éde.
 Allah seni zalım cenginden hıfsı emin éde.
 Allah sítar éde.
 Allah siye ağ beht vére.
 Allah siye ağ beht, altın taht vére.
 Allah siye 'aql fikir vére.
 Allah siye emegiy yidire.
 Allah siye hêrli evlat vére.
 Allah siye kötü gün görstetmesin.
 Allah siye sabır vére.
 Allah şifasına gerķ éyliye.
 Allah uşahlarıyı siye bağışlıya.
 Allah siye uşahlarıyı münüs mütüh éde.
 Allah 'ümriyi kevi éde.
 Allah yardımçiy ola.
 Allah yuvayı dağıtmaya.
 Allah'a amanat olasan.
 Anaya, babaya rehmet.
 Ayağiy daşa degmiye.
 Az aşiyın dadını çoğ alasan.
 Az kazanciyın çoğ hêrini göresen.
 Babaya rehmet.
 Babayın kôrına nur yağa.
 Behtiyden gülesen.
 Ben senden razıyam, Allah da senden razı ola.
 Ben senden razıyam, yér göğ senden razı ola.
 Beni memnun étti, Allah de seni memnun éde.
 Berhudar olasan.
 Biriy bin ola.
 Caniy arğı sızı görmiye.
 Canıyın hêrini göresen.
 Çüt çubih sehebî olasan.
 Darlıh çekmiyesen, dara düşmiyesen.
 Darlıh üzi görmiyesen.
 Defteriy sağ terefiyden gele.
 Dırnağiy daşa degmiye
 Dirlik bulasan.
 Diş dırnağ tutasan.
 Dünya durdıhça durasan.

Él 'elem siye peh déye.
 Eliy torpağa atasan altın ola.
 Eliy ekmek tuta.
 Eliye sağıh.
 Elmaslar, inciler taħasan, seraylarda otrasan.
 Evladiydan gülesen.
 Evlat ataşına yanmıyasan.
 Gün göresen, devran süresen.
 Günahlarıya kefarete ola.
 Hınanay me'mur ola.
 Hıssabiy kolay ola.
 Hıocayı hıızır yardımçiy ola.
 Hıocayı hıızır yoldaşiy ola.
 İfleh olasan.
 İfleh berhudar olasan.
 İşiy, güciy rasgele.
 İtin köpegin diline düşmiyesen.
 Kazancıyı güle güle yiyesen.
 Kazancıyı yimağ siye nesip ola.
 Kazancıyın dadını alasan.
 Kazancıyın hêrini göresen.
 Keday belay dehfola.
 Kefiy yarım qalmıya.
 Kôrıya nur yağa.
 Münüs mütüh olasan.
 O gün ola Hec şerbetiy içah.
 Oğliydan oba, kıziydan konuş olasan.
 Ögiy masalı, arhay qasalı ola.
 Ögiyde çütem çütem hizmekerler döne.
 Paşa olasan.
 Resullah'a konuş olasan
 Rıskiy kapıydan eksilmiye.
 Soniy gele.
 Soniy éyyi gele.
 Su kimin 'eziz olasan.
 Şe'beniy şe'ben, remezaniy remezan ola.
 Tabıtım çiniyde ola.
 Téliyden, duvağiydan gelin gidesen.
 Tuttiğiy altın ola.
 Un ifah olasan.
 Yéddi düvele nam salasan.
 Yéddi oğlan babası olasan.
 Yerişip yétesen, gögerip bitesen.

Yériy cennet ola.
Yuğarda otırasan, aşşığı buyırasan.
Yurt, yuva tutasan.

B- BEDDUALAR

Çaresiz kalan, acı çeken veya kötülüğe maruz kalan bir kişinin rahatlama ve teselli bulma amacıyla dile getirdiği, kötü düşünce ve dilekleri içeren beddualar, özgün ifadeleri ve anlam derinlikleriyle günlük yaşamda en sık kullanılan kalıplaşmış sözler arasındadır.

Beddua (Kargış) maalesef Urfa'da çok yaygındır. Her kesimden insanın dağarcığında kadın olsun erkek olsun çocuk olsun ezberlemiş olduğu beddualar vardır. Söz gelimi kadınlar beşikte çok ağlayan bebeğine, sözünü dinlemeyen veya yaramazlık eden çocuğuna, kendisini hırpalayan kocasına, kendisine eziyet eden komşusuna, haksızlığa uğradığı zaman muhatabına beddua eder. Oysa bedduası tuttuğu takdirde en çok acıyı çekecek olanın kendisi olacağını düşünmeden öfke veya aczle beddua etmeyi alışkanlık edinmiştir. Erkeklerin de muhataplarına beddua etmesi bir alışkanlıktır. Çocuklar da aynı bedduaları arkadaşları için kullanırlar. Ama dikkatimizi çeken önemli nokta, Urfa'da çocukların büyükelirine asla beddua etmemeleridir.

Şanlıurfa'dan Derlenen Beddualar 6 grupta toplanır:

- Sağlıkla ilgili beddualar
- Ölüm dileğinde bulunan beddualar
- Gelinler için söylenen beddualar
- Hakkından vazgeçmeme ile ilgili beddualar
- Yoksulluğa düşme dileğinde bulunan beddualar
- Münferit beddualar

Urfa'dan Derlenen Beddualar

Acıdan nefesiy kôha.
Aç kırtlar yiye seni.
Adiy bata.
Ağ gidesen, kara gelesen.
Ağ günüye ağlıyasan.
Ağziya dad, karnıya şivan düşe.
Ağ édesen, kan kıusasan.
Al duvah görmiyesen.
Al kızıl karnıya bölensesen.
Aliy, yeşiliy üstiye atıla.
Allah belayı vére.
Allah belayı avucıya kıoya.

Allah beni sizin eliyize düşirmiyé.
Allah beşeretiy bağılyá.
Allah caniy ala.
Allah dırnağıy uzatmıya.
Allah hekkıydan gele.
Allah kimsiy sizin şerriyize düşirmiyé.
Allah seni çarpıp çalındıra.
Allah seni dergâhından süre.
Allah seni elimden ala.
Allah seni sızlada.
Allah seni vura.
Allah siye dert vére, derman vérmiyé.
Allah'ın sillesine gelesen.
Allah'ın tufanına gidesen.
Altıy aha, göziy bağa, dört ayağıy havıya kıağa.
Altıy üstiye gele.
Aman déyesen, aman bulamıyasán.
Amaniy ağziyda kıala.
Anaydan emdiğıy süt bırnıydan gele.
Ataş düşe siye.
Ataş ola canıya yapışá.
Atıya, itiyé ne'let.
Ayakabıyın üsti ola; altı olmıya.
Babay gele, yériy boş göre.
Balıklara yém olasan.
Başı kesilmiş tavuğa dönesen.
Başıya bit düşe.
Başıya bomba düşe.
Başıya bomba düşe, gülley avcuma düşe.
Başıya bulasan.
Başiy duriyken dırnağıy daşá degmiye.
Bémırat gidesen.
Beni kınyan kınamdan yağa.
Beni kınyan bi avuç da ziyada kınamdan yağa.
Beni lal éttiý, sen de lal olasan.
Beni şaşıranı Allah şaşıra.
Beni unıdıp canıyızın derdine düşesiz.
Beni vuranı Allah vura.
Beni yidiyız, Allah da sizi yiye.
Benim kimin olasız.
Beşeretiy bağılyana.
Beşeretiy bağılyana, eliy ayağıy birbirine dolana.
Béterin dertlere düşesen.

Betrey söne.
 Béyniy tökile.
 Béyniy tökile, torbıya gire, biye gele.
 Béyniye miş çahıla.
 Béyniye şiş çahıla.
 Bırniydan gele.
 Bırniydan fitil fitil gele.
 Bi bıniydan ılan, bi bırniydan hıcran gele.
 Bi kôr kırşına gelesen.
 Bi parça ekmege mühtaç olasan.
 Bi suda, bi sabında kašanasan.
 Biniy bin izarda serip durasan.
 Biniy ola, bire mühtaç olasan.
 Boyniy altiyda kıala.
 Böginde geri kalasan.
 Böginleri arıyasan, bulamıyasan.
 Can yatağıyda su véreniy olmiya.
 Canıya ataş düşe.
 Canıya çakkıl tikenı bata.
 Canıya keriyim ola.
 Canıyın bedeniyyin üstine ingildiyyesen.
 Canıyın derdine düşesen.
 Canıydan, bedeniyyden bulasan.
 Canıydan, bedeniyyden her görmıyyesen.
 Canıydan bezar olasan.
 Ceftnen nar kabığı yiyyesen.
 Ceħennem ataşına yanasan.
 Cennet üzi görmıyyesen.
 Cigeriy ağzıya gele.
 Cigeriy el el tökile.
 Cigeriy cazır cazır yana
 Çengey çekile.
 Çıra kimin sönesen.
 Çırnağa çalınasan.
 Çolıh çocıh hesretinde kalasan.
 Dağ céyranı olasan, dağa düşesen.
 Dağ kimin durasan, duz kimin erıyyesen.
 Dam dibinde kalasan.
 Dar diyar bulamıyasan.
 Datlı bışıresen, acı yiyyesen.
 Deli olasan, dağlara düşesen.
 Deli olasan, dermen bulamıyasan.
 Derbeder olasan.

Derde tutılasan, dermen arıyasan.
 Derdiye düşesen, beni unıdasan.
 Dermensiz derde düşesen.
 Dert bulasan, dermen bulamıyasan.
 Dert çekesen, ölmıyyesen.
 Dert tuta seni.
 Dırnağıyın dibinde bulasan.
 Dilenmez dilençi olasan.
 Diliy ağır, kıulağıy sağır ola.
 Dipsiz harallardan düşesen.
 Dirlik düzen tutmıyasan.
 Diş dırnaħ bulmıyasan.
 Duman olasan, dağa çıkasanan.
 Diliy kıssa ola, uzanmıya.
 Diş dırnaħ bulamıyasan.
 Divar dibinde kalasan.
 Dolı seħeniy boş gele.
 Dört gişinin çininde gidesen.
 Dünyanın keyti, kederi seni bırahmıya.
 Dünyıya kôr bašanasan.
 Efin tefin olasan.
 'ekliydan geçe , ögiye gelmiye.
 Ekmegiyye duz olmiya.
 Ekmek atlı, sen yayan olasan.
 Ekmek ekmek dilenesen.
 Él 'elem sériye dura.
 'eleme 'ebret olasan.
 Elim et yaħayda kıala.
 Eliy attığıy dal, eliyde kıala.
 Eliy kırıla.
 Eliy üregiyye kıala, reħet üzi görmıyyesen.
 Emegim canıya keriyim ola.
 Emegim siye heram ola.
 Emegiyye heç ola.
 Epriyyesen, çüriyyesen, lap lap tökilesen.
 'erefiyye göresen, bayramı görmıyyesen.
 Erenk perenk olasan.
 Eski derdiye düşesen, evel dermen buldiyye, hindi bulamıyasan.
 Etegiyye ataş düşe.
 Éttiğıy keder bulasan.
 Éttiğıy yoluya gele.
 Ev barħ tutmıyasan.

Eviy yihıla.
 Eviy başıya yihıla.
 Evladıyın hêrini görmiyesen.
 Evladıydan çekesen.
 'Evlıyasan, ögiye gemik atan olmıya.
 Farş olasan.
 Farşı malamat olasan.
 Ferc olup yêrde kalasan.
 Gençlığıya doymıyasan.
 Gendi derdiye düşesen.
 Gendi derdiye düşesen, beni unıdasan.
 Géttiğiy bêt seni çarpa.
 Gidesen, dönmiyesen.
 Gidişiy ola, dönüşiy olmıya.
 Gördiğiy gün benden ola.
 Göziy avcuma düşe.
 Göziy göre, ağziy görmıye.
 Göziy karkalar oya.
 Göziyin elifi söne.
 Gün görmiyesen.
 Gün görmiyesen, mıraz almıyasan.
 Hahın ağzına bi barmağ bal olasan.
 Hamıriy tahtadan saca yétişmiye.
 Hhan eviy véran ola.
 Hhanay haraba ola.
 Hhanay hart hart éde.
 Harmanıya yél degmiye.
 Havasiy kırsağıyda kıala.
 Hekim Dede sipirgesinnen siprilesen.
 Heqqım siye heram it kıanı ola.
 Heqqım siye heram olsun, kıat kıat kıatran olsun.
 Hêr bar görmiyesen
 Her bi şeden mehrim kalasan.
 Her tikey bi dağda kıala.
 Hêriy kıabil olmıya.
 Hêriy kıapıda kıala.
 Hêspe tökesen.
 Hêspe tökesen, hêspir yiyesen.
 Hêsetiy kıarniyda kıala.
 Hêyifim siye kıalmıya.
 Hêyifimi senden Allah ala.
 Hêzreti 'Eli'nin kıılıcına gelesen.
 Işığiy söne.

İfleh olmıyasan.
 İki çiniy yanıya düşe.
 İki eliy yanıya düşe.
 İki göziy avcuma düşe.
 İki kıanlı elim iki yahayda ola.
 İki yahay bi arıya gelmiye.
 İki yarpağ olmıyasan.
 İnce arğıya düşesen.
 İnne iplige dönesen.
 İpe gelesen.
 İşkatiya devrola.
 İşiy rasgétmiye.
 İt eliyden ekmek almıya.
 İtten aç, ilandan çılpah olasan.
 Kafaya daş düşe.
 Kafaya daş yağa.
 Kıan ağlıyasan, kıara bağılyasan.
 Kan dertli olasan.
 Kan kıusasan.
 Kan kıusasan, irin ahtarasan.
 Kıanıya ekmek dorğıyalar.
 Kıaniy heram it kıanı ola.
 Kıaniy içiye aha.
 Kıaniy kıurıya.
 Kapı kapı dilenesen.
 Kapılara bitmiyesen.
 Kapılarda kalasan.
 Kıapiy kıuş p..ından suvana.
 Kıapiy kilitli kala.
 Kıapiy kilitli kıala, kôr baykıuş taқыda yuva yapa.
 Kara heberiy gele.
 Kıara yér yériy ola.
 Kıarniy ekmege doymıya.
 Kıazanasan, yimiyesen.
 Kazanciy siye kıismet olmıya.
 Kefin paray benden ola.
 Kefin paray ola.
 Kıerezıy siye maraz ola.
 Kıınıyan kıınamdan yağa.
 Kııran süpire.
 Kıırh kıapıdan dilenesen, doymıyasan.
 Kıırh kıazığığa gelesen.
 Kıırh öksiznen bi mağarada kalasan.

Kırhiy çıhmıya.
 Kırhiyda mevlüt oħınmıya.
 Kırhiyda mevlüt oħıyım.
 Kızdırmalara gelesen.
 Kızken kızdırasan.
 Kızken kızdırasan, kızamıħlar tökesen.
 Kızken kızdırasan, körük çekesen.
 Koliy k..iy kırıla.
 Kôr ocaħ kalasan.
 Kôr pıçaħlara gelesen.
 Kökiy kırıya.
 Kökiy kömçegiy kırıya.
 Köşelerde kalasan.
 Kulağıya kırkırşın aħa.
 Kurda kuşa yim olasan.
 Kırı bühtanlara gelesen.
 Kırsağiy kırıya.
 Kırsağiyda kıla.
 Kurt düşe siye.
 Kurt düşe, ölim siye yoħ ola.
 Kurttan kıyamata gidesen.
 Kırzulkurt.
 Külüm zibilim başıya.
 Küller başıya.
 Lal olasan.
 Maliynan malamat olasan.
 Maraz götire seni.
 Marıstan deligiy ola.
 Mehkemey kalabalıħ ola.
 Merħemet damariy kırıya.
 Métiy kaħa.
 Mezeriy ola, sen olmyasan.
 Mezeriyde tik otrasan.
 Mezin mıraz almyasan.
 Me'zul olup duvar dibinde kalasan.
 Mırızıya kavuşmyasan.
 Mırdar sularda gidesen.
 Mitiliy çiniyde götiresen.
 Naķış taħtasına gelesen.
 Naķış taħtasından düşesen.
 Naliy mıħiy Germiç Dağı'nda kıla.
 Nasıl yağdan kıl çekilir, Allah da beni içiyizden éle çeke.

Nazlılarıym ölisini göresen.
 Neyi tutsay uci eliyde kılmıya.
 Nutkıy kırıya.
 Nutkıy tutıla.
 O boyda kalasan.
 O günü görmiyesen.
 Ocağiy söne.
 Ortalıħ sensiz kıla.
 Ölesen, üstiye ağlıyım.
 Ölim apara seni.
 Ölmiyesen örnek olasan.
 Parayı it yiye, yaħayı bit yiye.
 Parça tike olasan.
 Postalıym altı ola, üsti olmya.
 Postiy bazara çıħa.
 Reħet üzi görmiyesen.
 Rezzil rüsvay olasan.
 Sabır, selam bulmyasan.
 Salacalara gelesen.
 Sebbeħe çıhmıyasan.
 Sebep olan kebab ola.
 Sen olasan, ağ beħt görmiyesen.
 Sen olasan, bi deri bi gemik kalasan.
 Sen olasan, dört öksiznen bi mağarada kalasan.
 Sen olasan, noldım delisi olasan.
 Sen olasan, parça pirtik olasan.
 Sen olasan parça tike olasan.
 Sersiz, seħepsiz kalasan.
 Sesiy kırımıya düşe.
 Sesiy kesile.
 Sesiy solığiy kesile.
 Sesiy söne.
 Sıccaħ yatasan, savuħ kaħasan.
 Sıfatıya ne'let gele.
 Son ħemamiy ola.
 Soyħay kıla.
 Soyi sopiy kesile.
 Soyi sopiy kırıya.
 Soyıya sülbiye kıran gire.
 Südim siye ħeram ola.
 Şahanlara yém olasan.
 Şaşım şaşım şaşırasan.
 Şitilken devrilesen.

Şitilken gidesen.
 Tahta kanat kalasan.
 Tahtay mıh tutmıya.
 Tahtiy tacy devrile.
 Tahtiy tacy döne.
 Taqayda baykuşlar öte.
 Taqayda kôr baykuş yuva yapa.
 Talan olasan.
 Talanlara gelesen.
 Tebe'etiy bata.
 Tehsi nehs olasan.
 Téliyenn, duvağiyann gömilesen.
 Teşri'am olasan.
 Tıfıl gidesen.
 Tike tike olasan.
 Töremiyesen.
 Tufana gelesen.
 Tuttiğiy ağaç qırıya.
 Tuttiğiy dal eliyde kala.
 'ümriy çüriye
 Üniy yeri gögi tuta.
 Üregiy ağzıya gele.
 Üstiye ağlıym.
 Üziy bata.
 Üziy çüriye.
 Üziye göziye dura.
 Vérdi véran olasan.
 Vicdaniy bata
 Vicdaniy merhemetiy qırıya.
 Yaraya kızıl kırtlar düşe.
 Yaşiy yerde sayıla.
 Yatasan kaşımıyan.
 Yazziğiy yazın çıha.
 Yér ucızken, yére giresen.
 Yérişip yétmiyese.
 Yérişip yétmiyese, gögerip bitmiyese.
 Yériy kenne kırığı ola. (kenne: cam parçaları)
 Yıldırım başiyza düşe.
 Yidiğiy birniydan gele.
 Yidiğiy ekmek, géydiğiy köynek bı kapıda kala.
 Yidiğiy hekimler çıhada.
 Yidiğiy heram it kanı ola.
 Yidiğiyin herini görmiyese.

Yimiyese, heram ola; kat kat katran ola.
 Yirre giresen.
 Yurdiy yuvay dağıla.
 Yurdiyda baykuşlar öte.
 Yurt yuva bulmıyan, miraz almıyan.
 Yurt yuva tutmıyan.
 Zalım cengine düşese.
 Zariy yata, kaşımıya.
 Zéhér elayın yiyese.
 Zéhér zıknabut yiyese.
 Ziri zeber olasan.
 Zukkımmın kökini yi.
 Zukkımmın kökini yi, güneşe karşı yat.

C- ŞANLIURFA BİLMECELERİ

Urfa'da bilmece; dili, yapısı, sözcük dizilişleri, seci ve aliterasyonları, cevapları bakımından Anadolu'nun diğer yörelerinden farklılık göstermez. Yalnız sorulan bilmece ve alınacak cevaplar bakımından farklı toplum ve kişilere yöneltilmesi bakımından bir ayrıcalık gösterebilir. Söz gelimi, uzun kış gecelerinde vakit geçirmek için dedelerin, ninelerin, annelerin, babaların, teyze ve halaların, dayı ve amcaların çocuklara, çocukların çocuklara yönelttikleri bilmece vardı: "Uzandıhça uzanır, heftada bir bézenir. (Çamaşır ipi-germeç)" gibi düşünmeyi geliştiren bilmece sorulur.

Şanlıurfa'dan Derlenen Bilmece

Ağırdır başı, kaşmaz leşi; kaşarsa leşi, bitirir işi. (El terazisi)

Ağzı açılı 'elemet, içi kızıl kıyamet; yaş girdi qırı çıhtı, Muhammed'e selavat. (Fırın)

Al atlas, yeşil atlas, suya ataram batmaz. (Elma)

Allah yapar yapısını, kullar açar kapısını. (Karpuz)

Altı ataş, üstü daş, içinde bin bir baş. (Hamam)

Altı derya, üstü nar, bi inceciğ yolu var. (Nargile)

Altı mermer, üstü mermer; içinde bi hanım terler.

(Dil)

Ayağları su içer, üstünden gelen geçer. (Köprü)

Benim bi kıtım var, içinde yéddi türli otım var. (Kulak)

Beyaz evin içinde küçük yavru. (Civciv)

Bi kızım var, gelenin elini öper. (Kapı tokmağı)

Bi qırı kafa, koydım rafa; gendi datlı, meymun sıfatlı. (Nar)

Bi küçicik kıuyı, içinde suyu, ağzında mercan, üstinde ilan. (Fener)
 Bişir aş olsun, bişirme kuş olsun. (Yumurta)
 Dağdan gelir lek kimin, kolları bilek kimin, eğilir su içmağa, bağırır oğlağ kimin. (Ceylan)
 Dal üstinde kitli sandığ. (Ceviz)
 Dam ardında boynu burığ. (Pislik)
 Dam ardında bi parça külinçe. (Ay)
 Dedemin bi sarığ var, sararam, sararam bitmez. (Kirman)
 Dilim dilim nar, dize çıhtı qar, éndi hünkâr, çıhtı se-defkâr. (Kömür, Mangal, kül)
 Dört ayağı var, üstinde dayağı var. (Masa)
 Dört lap, bi lup; egri hıyar, nenni yar. (Deve)
 Dumanı tüter, isterse gider, balığ degildir, deryada üzer. (Gemi)
 Ebdes alır, namaz kılmaz; ceme’etten géri kıalmaz. (Cenaze)
 Ektim nohıt, çıhtı sögit, yaprağı tud, gendi armut. (Pamuk)
 Elde yapılır, ete taşılır. (Küpe)
 Etten kıantar, altın dartar. (Kulak)
 Fincan kimin gözi var, zéhér kimin sözi var. (Baykuş)
 Findelefit, bını bilmiyen bi kıara it. (Téşi-kirman)
 Gündiz kıalada, géce belada. (Yatak)
 Henteşe, menteşe; kıaldırdım vurdım daşa. (Sümük)
 İnım inım inler, bin gişi dinler. (Davul)
 Kıaç kıat içinde, kıaç kıtap içinde; ne mıllla oğır, ne de kıtap içinde. (Kader)
 Kıara tavuğ kıaqqılar, kıanatları şaqqılar. (Karı)
 Kıatkıatıdır kıatkıatı, bı Allah’ın hikmeti, yapıcılar yapamaz, tökmeçiler tökemez. (Lahana)
 Kıendilde var, mumda yoğ; mendilde var, çulda yoğ; insana ‘akıl satar, ‘embarlara daş atar. (Dil)
 Küçicik mezar, dünyi gezer. (Fanus)
 Mes tahtası, mestane tahtası; toppıh tokıştıran, mırız kıavuştıran. (Tandır kürsüsü)
 Öteden gelir şah kimin, otırır padşah kimin, serilir hesir kimin, sürinir yésir kimin. (Kar)
 Sıra sıra durmuşlar, Heğ yolına girmişler; vahtı gelmiş, saralmışlar solmuşlar. (Buğday)
 Sildim, sipirdim, hütüti geldi, otırdı. (Mangal)

Suda yayılır, çıhtı mı bayılır. (Balık)
 Uzun, uzada gidiy, öli mezara gidiy, babası üç aylıhken, oğlı bazara gidiy. (Patlıcan)
 Uzun uzun kıemişler, bizim eve gelmişler, oynamışlar, sıçramışlar, gétmışler. (Yağmur)
 Yazın géyinir, kışın soyınır. (Ağaç)
 Yér altında altın sikke. (Havuç)
 Yér altında gelin gidiy. (Karıncı) (Su)
 Yér altında gümiş düğme. (Çiğdem)

KAYNAKÇA

- Ergin, Emin. (1982). Urfa Ağzı Sözlüğü, Harran Yayınları.
 Kürkçüoğlu, S. Sabri. (2015). “Şanlıurfa Halk Kültüründe Ölçü Tartı ve Hesap Kavramları”, Halk Kültüründe İktisat ve Ticaret Uluslararası Sempozyumu/27-29 Nisan 2012/Şanlıurfa, Bildirileri, Editör: Prof. Dr. Işıl Altun, Sabri Kürkçüoğlu, Motif Vakfı Yayınları, ss. 479-489, İstanbul.
 Özçelik, Sadettin. (1997). Urfa Merkez Ağzı. TDK Yayınları, Ankara.
 Saraç, M. Adil. (2018). Tanıklarıyla Urfaca Urfalıca, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Miran Matbaacılık, İstanbul.
 Saraç, Adil. (2002). “Şanlıurfa’da Mani ve Hoyrat Geleneği ile Atasözleri Deyimler Bilmeceler” Şanlıurfa Uygarlığın Doğduğu Şehir, ŞURKAV Yayınları, s. 338-343, Şanlıurfa.
 Urfalı Kemal Edip (Kürkçüoğlu). (1945). Urfa Ağzı, İstanbul, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.